

STRENGNÄS STIFTS
HERDAMINNE

AF

K. A. HAGSTRÖM.

TREDJE DELEN.

Daga, Södertörns, Södertelge samt Väster- och
Öster-Rekarne kontrakt.

STRENGNÄS
WESTERLUNDSKA BOKTRYCKERIET
1899.

5. **Olaus Petri Collinus** (1672—88) föddes omkr. 1630. Gymn. i Str. 1648. Komm. i Y.-Selö 1660. Vid ledigheten här rekommenderades hr Abraham Groman, kkoehdeson fr. Grödinge, hvilken varit huspred. hos Wilhelm Drakenhielm på Malma (Ludgo). Dennes änka fru Anna Maria, f. Silfverstierna, arbetade nu på att förena hr Abraham med "enkian i Thuringe" och så "fly pastoratet åt honom". Emellertid föll hvarken "enkian eller gället" på Abrahams lott; han var för ung och Collinus blef kcoh. här 1672.

År 1686 fick han mycket att sköta, då prestgårdens ägor starkt hotades af en assessor Cronström på Nykvarn, som lagt hela prestgårdsskogen, hvilken årligen plägat lämna 8,000 kärvar asplöf, i kol och aska för brukets räkning, oaktadt denna skog under Jöns Sylvastis och Lars Raimundis tid ansetts så bestämdt tillhöra prestgården, att hr Lars där huggit både timmer och syllar, som han låtit föra till sin gård i Södertelge. Denna osäkerhet för inkräkning på prestgårdens ägor från de maktägandes sida under denna tid vållade hr Olaus många sorger under hans sista lefnadsår. Död 1688 $\frac{3}{2}$.

I sitt gifte hade han barnen: *Andreas*, komm. i Botkyrka; *Petrus*, stud. 1679; *Isaacus*, stud. 1682, och 2 döttrar, och ansåg socknen rättvist, att en af dessa konserverades vid prestgården, därigenom att församlingen valde till kcoh. en därtill tjänlig, ogift man. Men då enighet mellan adeln och allmogen ej kunde vinnas, blef konserveringen om intet och döttrarne ogifta.

6. **Johannes Olai Palmberg** (1688—91), kkoehdeson från Tuna och född i början af 1640-talet. Gymn. i Str. 1654. Stud. i Åbo 1663. Återkom till Str. 1669 såsom praktiserande läkare, hvarjämte han på gymnasiet meddelade undervisning uti ett ämne, som hittills varit så godt som obekant, nämligen botanik, i förhoppning att därigenom kunna meritera sig för ett ledigt lektorat i fysik, som han ock erhöll 1674 $\frac{12}{7}$. Till främjande af de botaniska studierna sökte och erhöll lektor P. kungligt tillstånd att år 1674 i Str. inrätta en s. k. "hortus medicus"

(botanisk trädgård) efter mönstret af Ol. Rudbecks botaniska trädgård i Upsala. Sedan han redan 1676 $\frac{17}{2}$, blifvit prestvigd, i förhoppning att vinna befordran till något pastorat eller ock till teol. lektor i Str., sökte han 1684 det efter prosten Georg Sillnæus lediga teol. lektoratet i Str. Dåvarande biskopen i Str., Karl Lithman, ansåg, att P. borde blifva vid sitt lektorat. P. "tackar för det goda rådet, men förmenar, 1) att det är vanligt att uppflyttas efter ålder; 2) att han skulle vara en nors, om han gäfvé efter och läte yngre stiga öfver sig". Biskopen frågar, "om mag. P. känner sig själf rätt, att han med godt samvete kan taga emot lektoratet i teologi; om mag. P. vill unddraga sig examen rigorosum i teologi och lingua græca et hebræa et historia ecclesiastica". P. erkänner, att tiden till beredelse för en sådan examen (för lektoratet i teologi) nu är för kort; han borde hafva underrättats om detta vilkor förut, emedan han tagit för afgjort, att uppflyttning kunnat enligt praxis försiggå utan någon examen.

Han begär då att få blifva rektor, hvartill nu bisk. förordnar honom 1684. Men äfven såsom rektor hade han många obehag att utstå. "Magister Grimsten" — säger han — "fattar gång efter annan i hans lektion och drager auditores ifrån honom". Äfven får han erinran från bisk. att låta ringa ordentligt i skolan: "det skall ringas om morgonen kl. 5 för discentium skull i Gymnasio, efter klockan går så oriktigt och inte hörs, och kl. 6 för skolgossarnes skull, som då först börja sina exercitier".

Han tröttnar slutligen på hela gymnasium, där hans ämne, naturvetenskaperna, icke åtnjöt det minsta anseende, knappast erkändes såsom vetenskap, och anhåller, att biskopen ville rekommendera honom till Turinge pastorat; han erhåller då följande tvetydiga rekommendation: "efter mag. P. af ungdomen varit studiosus medicinæ et botanices i Åbo och nu i några år i samma lektion brukader här i Strengnäs gymnasium; därför har han intet kunnat sin theologiam et S. scripturam studera så, att han kan företräda en lectoris theologiæ ämbete etc., men rekommenderas till Turinge".

Detta pastorat hade blifvit ledigt 1688, hvartill anmälde sig lektor Palmberg, som dock besinnade sig och drog sig tillbaka, sedan han fått höra, att "prestgårdsägorna stode i någon osäkerhet genom aktioner med assessor Cronström", samt att fråga vore att konservera någon af företrädarens döttrar, i hvilket fall han "ingalunda ville vara sterbhuset till hinders". Vidare anmälde sig "hofpred." Uno Simming, som dock var gift, men icke hyste skrupler att vara "sterbhuset till hinders"; slutligen en ung, ogift prestman, Zachris Stadin, hvilken blef efterlåtet att söka sin lycka, och fick de flesta rösterna.

Men Vibynäs i Turinge ägdes den tiden af en stor och bård herre, generalen, grefve Erik Dahlberg; det behöfdes blott ett ord af honom för att afgöra valet, och han uttalade sig till förmån för P. "såsom en meriterad man", och P. fick kollationsbref på detta pastorat, dock först, sedan K. M:t befalt Str. konsistorium att sådant utfärda. Introducerad i febr. 1689 och redan året förut prost öfver Enhörna, Järna, Mörkö och Hölö socknar, alltså en slags v. kontr.-prost, som fick göra "mycken omkostnad på resor för commissioner och visitationer, utan att få prostetunnorna eller ens en måltid mat af prostenkian i Telge". Konsistorium förmådde härutinnan icke göra någon rättelse, utan uppmanade P. att "akta sig att ej för mycket allarmera Wattringios". Kontr.-pr. 1689. Död 1691.

Under de få år, P. tjänstgjorde i Turinge, stod det hårdt för honom att utfå sina rättigheter, hvarför hans klagomål föranledde en prostvisitation, då undersökning företogs, om "tionden rättrådigt räknades och utlämnades åt presterskapet, eller hvar 3:dje skyl".

Därvid kom i dagen, att en och annan, som namngafs, infört kornet, förrän sexmännen räknat; och på assessor Cronströms ägor vågade ej någon sexman räkna, "ty den, som gick dit för det ändamålet, blef sjuk". Tiden var vidskeplig, och äfven de lärde smittades därpå, hvadan P. hade mycket bekymmer för en gammal gubbe, som angafs "för trulldom" både hos biskop och landshöfding.

Prosten, P. var en ädelsinnad och rättskaffens man och därejämte utrustad med mycken lärdom, synnerligen i naturvetenskapen väl bevandrad. Utom sin "exercitatio medica" och sina "Huscurer", tryckt i fickalmanacksformat 1670, har han utgifvit "Serta Florea Suecana" eller den s. k. "Svenska Örtekransen", som åtföljes af i trä skurna blomsterfigurer, och om hvilken finnas följande handskrifna verser:

"Non horti Hesperidum Strengnesiæ umquam sunt visæ,
nec major cultus quam rara semper habent,
Attamen serta vir doctus arte ligavit
Palmae Palmbergiæ. Proinde semper virent!"

Denna — förutom Arvid Månssons Örtabok — den första handbok i Svenska Floran fick sin närmaste efterföljare först 60 år därefter, då Linné utgaf sin Flora Suecica, hvaruti den store mästaren tillkännagifver, att han iuhämtat sin örtekunskap i Palmbergs "Örtekrans".

G. m. *Ebba Lenning* (syster till kkok. i Råby och komm. Halzenii hustru i Stigtomta), omgift 1694 m. efterträdaren Roselius. Barn: *Beata*; *Kristina*; *Helena*, g. m. komm. Marin här; *Georgius*, drunknade vid Str. 1696; *Olaus*; *Anna*.

7. **Olaus Erics Roselius** (1693—1700) f. i Länna på 1650-talet. F. bonden Erik. Gymn. i Str. 1671. Stud. i Ups. 1677. Pvgd i Str. 1684. Past.-adj. i Jäder s. å., där han 1685 förmanas af bisk. "att hålla sig vackert, ej gifva någon förargelse och icke predika öfver tiden". Sökte 1692 detta past. tillsammans med komm. Erik Leuchovius i Nyk. ö.; men som den sistnämde var gift och "intet ville hindra Enkians lycka", fick hr Olof past. 1693, tilltr. s. å. Död 1700 ²³/₂.

G. 1) 1694 m. företrädarens änka *Ebba Lenning*, död 1696; 2) 1697 — efter verkställd inventering mellan sig och sina stjufbarn — m. *Maria Gjötkin*, dotter till kapt. Johan G., "castissima matrona", "den ljufvaste och bästa", som dock afled 1698 ³⁰/₇ enligt inskriften å hennes grafsten i Turinge kyrka.